

Mednarodna ekonomika

prof. dr. Andrej Kumar

UVOD

Svet postaja danes ekonomsko, komunikacijsko, transportno in na druge načine vse bolj povezana celota. Celoto gospodarskih zvez in gospodarskih tokov med gospodarskimi subjekti, ki potekajo preko državnih meja imenujemo **mednarodni ekonomski odnosi**. Mednarodna ekonomika preučuje njihove posebnosti in vpliv njihovega razvoja na blagostanje v posameznem gospodarstvu.

Ključni udeleženci v mednarodnih ekonomskih odnosih so države, centralne banke, različne mednarodne ustanove in različna podjetja.

Gospodarstvo - običajno države - so **uspešno** vključena v mednarodne ekonomske odnose takrat, kadar le-ti preko dejavnosti poslovnih subjektov povečujejo nivo blagostanja in pospešujejo gospodarsko rast ob čim višji stopnji zaposlenosti delavcev in drugih PF.

Splet istočasno uporabljenih ekonomskih ukrepov, s katerimi skuša posamezna vlada uresničiti izbrane ekonomske cilje razvoja, označujemo s skupnim imenom ekonomska politika. Kadar so ekonomski ukrepi usmerjeni neposredno na razvoj in učinke MEO, jih označujemo s pojmom **politika mednarodnih ekonomskih odnosov**.

POGLAVJE 1

POJMI IN POSEBNOSTI MEDNARODNIH EKONOMSKIH ODNOSOV

Gospodarske tokove in zveze med ekonomskimi subjekti iz različnih gospodarstev (običajno so to države) označujemo s pojmom mednarodni ekonomski odnosi (MEO). Gospodarske tokove in zveze, ki potekajo v posameznem gospodarstvu, pa označujemo s pojmom notranje ekonomski odnosi (NEO).

Danes v svetu poleg tržnega mehanizma obstajata še dva koordinacijska mehanizma, ki pa sta bolj ali manj izolirana; to sta tradicionalna načela preprostega naturalnega gospodarstva in nekatere oblike državnega načrtovanja (planiranja). Predmet Mednarodne ekonomike bomo preučevali izključno v skladu s pogoji, ki jih določa tržni mehanizem. Osnovno načelo tako utemeljenega proučevanja mednarodnih ekonomskih odnosov bo opredeljeno z doktrino splošnega tržnega ravnotežja.

Nekaj ključnih posebnosti, ki so značilne za MEO, torej odnose med ekonomskimi subjekti iz različnih gospodarstev:

- ◇ državne meje so tudi meje, v katerih je državni denar zakonito plačilno sredstvo → menjava med državami, je ob uporabi denarja mogoča le, če je znana vrednost uporabljane denarja. To vrednost imenujemo devizni tečaj in predstavlja vrednost menjave različnih nacionalnih denarnih enot. Devizni tečaj je torej ena od posebnosti, ki je ne poznamo pri proučevanju izoliranega gospodarskega dogajanja znotraj posameznega gospodarstva oz. države.

- ◇ pri MEO velja, da so menjava in drugi gospodarski odnosi s tujimi partnerji urejeni na poseben, drugačen način → primer carine, količinske in vrednostne omejitve, zelo skromna gibljivost PF preko meja gospodarstva; skratka odnosi niso prosti.

Mednarodna ekonomika razlaga tiste posebnosti ekonomskih zvez in tokov preko državnih meja, ki povzročajo spremembe v **dinamiki rasti domačega proizvoda** in s tem spremembe v blagostanju prebivalcev posameznega gospodarstva.

Mednarodne ekonomske zveze in tokovi, ki jih oblikujejo ekonomski subjekti torej spreminjajo značilnosti ponudbe in povpraševanja po produkcijskih faktorjih, proizvodih, storitvah in denarju v vsakem gospodarstvu, ki v teh odnosih sodeluje. Začetno splošno tržno ravnotežje gospodarstva se zaradi razvoja MEO poruši, oblikuje se drugačno, novo splošno ravnotežje.

Značilnosti splošnega ravnotežja v zaprtem in odprtem gospodarstvu

Ekonomska teorija, ki temelji na uravnoteženju agregatne ponudbe in povpraševanja v gospodarstvu (model zaprtega gospodarstva) določa naslednje splošne ravnotežne pogoje:

- ◇ enakost ustvarjene fizične proizvodnje s fizično porabo → $Y = C + I + G$
- ◇ enakost ustvarjenih dohodkov (zaslužka) z ustvarjenimi izdatki za različne proizvode in storitve → $GDP = C + I + G$
- ◇ enakost varčevanja in investiranja → $S = I$
- ◇ (proračunski prihodki morajo biti enaki proračunskim izdatkom)

Ob tem je upoštevano še ekonomsko racionalno obnašanje vseh ekonomskih subjektov, skupaj z načeli splošnega liberalizma, popolne informiranosti in homogenosti proizvodov.

V primeru, ko gospodarski subjekti iz posameznega gospodarstva sodelujejo z drugimi preko meja, torej takrat, ko so vključeni v mednarodne ekonomske odnose (**odprto gospodarstvo**), pa pogoji splošnega gospodarskega ravnotežja niso več izpolnjeni zgolj z veljavnostjo naštetih ravnotežnih pogojev.

Gospodarstvo, za katerega velja, da gospodarski subjekti svobodno izvajajo gospodarske aktivnosti tako znotraj tega gospodarstva kot tudi s partnerji v drugih gospodarstvih, imenujemo odprto gospodarstvo.

$$\begin{aligned}
 C &= C_d + C_m \\
 I &= I_d + I_m \\
 G &= G_d + G_m \\
 C_m + I_m + G_m &= M \\
 Z &= C + I + G + (X - M)
 \end{aligned}$$

d = domestic, m = import

Domača proizvodnja odprtega gospodarstva ni več namenjena le domači porabi, zato je del proizvodov namenjen za prodajo v tujino - izvoz. Prav tako poraba ni nujno omejena samo na nakupe doma proizvedenih proizvodov. Del porabe je mogoče zadovoljiti tudi s proizvodi iz drugih gospodarstev, torej z uvozom.

Tržna vrednost vseh proizvodov in storitev odprtega gospodarstva je bruto nacionalni proizvod (GNP).

Tudi enakost varčevanja (S) in investicij oz. naložb (I) v odprtem gospodarstvu, ni nujno zagotovilo za uresničitev splošnega ravnotežja gospodarstva. Tako naložbe kot varčevanje so namreč po poreklu lahko tudi iz tujine ali pa obratno iz gospodarstva v tujino odtekajo. Pogoj

izenačitve zato zapišemo z naslednjo enačbo, ki predstavlja pogoj ravnotežja odprtega gospodarstva $\rightarrow GNP = C + S + T$

Če upoštevamo še izdatkovno sestavo GNP, in jo glede na gornjo enačbo preuredimo, dobimo naslednje pogoje, ki določajo **ravnotežje v odprtem gospodarstvu**:

$$(S - I) + (T - G) = (X - M)$$

Na levi strani enačbe je finančna pozicija prebivalstva in podjetij (presežek ali primankljaj) ter finančna pozicija javnega sektorja (države). Na desni strani enačbe je zapisana zunanja bilanca (posledica izvoza in uvoza) gospodarstva, ki so jo s svojimi odločitvami oblikovali prebivalci, podjetja in javni sektor.

Vidimo, da se v odprtem gospodarstvu posamezni segmenti med seboj lahko razlikujejo (npr. ni nujno, da so prihranki enaki investicijam, lahko velja tudi $S \neq I$) pomembno je to, da je celotna enačba v ravnotežju.

Posebnosti pogojev za razvoj mednarodnih ekonomskih odnosov

Obstajajo razlike med gospodarskimi pogoji, ki veljajo v gospodarstvu in med gospodarstvi:

- ◇ produktijski faktorji so slabše gibljivi med gospodarstvi kot znotraj posameznega gospodarstva. To velja tako za delovno silo, kot za kapital in še posebej za produktijska sredstva, ki so sestavni del naravnega okolja. Slabša gibljivost PF med gospodarstvi (ali celo njihova negibljivost) povzroča trajne razlike v cenah in stroških proizvodnje.
- ◇ druga pomembna razlika je razlika v družbenoekonomskih sistemih gospodarstev (vloga države kot politična in ekonomska institucija, ki usmerja in ureja ekonomske odnose do svoje državne meje, na meji pa pogosto uvaja carine, omejitve...)
- ◇ tretja razlika je razlika v sestavi in dinamiki gospodarske reprodukcije posameznih gospodarstev (vsako gospodarstvo razvija in usklajuje lasten proces gospodarske reprodukcije)
- ◇ razlike v stopnji gospodarske razvitosti (praviloma so manjše znotraj gospodarstva, kot med gospodarstvi), razlike v geografski legi...

Vse naštetje razlike po eni strani vodijo do posebnosti pri razvoju gospodarskih odnosov med gospodarstvi, po drugi strani pa so prav naštetje razlike tudi povod za nastanek in razvoj mednarodnega gospodarskega sodelovanja oz. za razvoj mednarodnih ekonomskih odnosov.

MEDNARODNA EKONOMIKA IN MEDNARODNI EKONOMSKI ODNOSI

V skladu s tradicijo splošne gospodarske teorije je, da je pojem narodno gospodarstvo najpogosteje vsebinsko izenačen s pojmom gospodarstva posamezne suverene države. Država kot sinonim za pojem narodnega gospodarstva je zelo pogosto uporabljen pojem, vendar ni tudi vedno najprimernejši. Poznamo namreč tudi primere, ko se gospodarstva večjega števila držav pretvarjajo v novo, skupno obliko. Takšen primer 'razširjenega gospodarstva' je sporazum držav proizvajalk nafte - OPEC. Tudi v primerih EU in GATT je očitno, da enakost zunanjetrogovinskih pogojev lahko zagotavlja tudi združba večih držav.

Ekonomski prostor

Glede na možne cilje analize ali glede na značilnosti posameznih teorij MEO bomo ekonomski prostor razumeli kot:

- ◇ skupne pogoje gospodarjenja večih držav ali večih gospodarskih subjektov iz različnih držav
- ◇ skupen regionalni prostor, za katerega veljajo ekonomske značilnosti, drugačne od običajnih → Alpe - Jadran
- ◇ skupne pogoje gospodarjenja, ki jih določa posamezna suverena država in so prostorsko omejeni s potekom državne meje

Sodelovanje ek. subjektov iz različnih ekonomskih prostorov povzroča različne učinke npr. izvoz in uvoz blaga, storitev, denarne tokove, sklepanje pogodb... Mednarodna ekonomika te pojme razdeli v dve skupini:

- ◇ mednarodni ekonomski tokovi → tokovi med subjekti iz različnih ekonomskih prostorov. Osnovne skupine tokov so: izvozni in uvozni tokovi različnih proizvodov, storitev, denarja, kapitala ter različnih sredstev za proizvodnjo (PF), skladno z njihovo sposobnostjo, da se premikajo med različnimi ekonomskimi prostori.
- ◇ mednarodne ekonomske zveze → so bolj ali manj formalno sprejeti in veljavni pogoji na temelju katerih nosilci MEO oblikujejo medsebojne gospodarske tokove. Primer takšnih zvez so npr. meddržavne trgovinske pogodbe, različni meddržavni plačilni sporazumi ipd.

mednarodni ekonomski tokovi + mednarodne ekonomske zveze = mednarodni ekonomski odnosi

Èe je ekonomski prostor država, tedaj Mednarodna ekonomika proučuje posledice gospodarskih odnosov med subjekti opazovane države in ekonomskimi subjekti izven te države kjerkoli po svetu. To je klasičen način preučevanja.

Gospodarsko povezavo držav, ki po medsebojnem oblikujejo skupen ekonomski prostor, pogosto imenujemo **ekonomska (gospodarska) integracija**. Mednarodna ekonomika zato proučuje in pojasnjuje tudi posledice gospodarskih tokov in zvez, ki nastajajo med subjekti iz različno opredeljenih, rečemo lahko, *razširjenih ekonomskih prostorov* in subjekti drugih ekonomskih prostorov po svetu.

Razširjen ekonomski prostor je prostor, ki opredeljuje enake pogoje poslovanja izven okvirov, določenih z državnimi mejami. Ta prostor ni določen samo z različnimi oblikami integriranja držav, prav tako ga lahko oblikujejo podjetja, ki preko državnih meja oblikujejo svoj 'lasten' ekonomski prostor. Razširjen ekonomski prostor kot kategorijo MEO uporabljamo predvsem v primeru, ko želimo proučiti posebnosti poslovanja velikih mednarodnih podjetij → transnacionalizacija oz. transnacionaliziran ekonomski prostor države.

Mednarodna ekonomika proučuje učinke mednarodnih ekonomskih odnosov, ki nastajajo med subjekti iz različnih ekonomskih prostorov. Ekonomski prostor, ki preko gospodarske dejavnosti svojih subjektov razvija MEO imenujemo **odprti ekonomski prostor**. Danes ločimo popolnoma odprto in usmerjeno (omejeno) odprto obliko sodelovanja v mednarodnih ekonomskih odnosih. Stopnja odprtosti ekonomskega prostora je v praksi lahko torej različna. Poznamo dva ekstrema: popolnoma odprt in popolnoma zaprt ekonomski prostor V prvem primeru, so gospodarski subjekti popolnoma prosti pri

povezavah s subjekti preko meja ekonomskega prostora, v drugem primeru pa so povezave preko meja ek. prostora popolnoma preprečene → avtarkija.

RAZVRSTITEV TEORIJ MEDNARODNE MENJAVE

Razlike v cenah so očitne in v mnogih teorijah celo temeljni ali celo edini vzrok za nastanek in razvoj mednarodne menjave.

Ohranjanje razlike v tržni ceni istega blaga je za delovanje tržnega gospodarstva nekaj neobičajnega. Skladno z načeli ponudbe in povpraševanja tržna teorija predvideva, da lahko obstaja samo ena cena, ki zagotavlja tržno ravnotežje. V primeru različnih cen istega blaga konkurenca med ponudniki ob danem povpraševanju zagotovi oblikovanje ene same enotne cene ponudbe, ki je po višini enaka tržni ravnotežni ceni. Nobena druga cena ponudbe in še manj različne cene ponudbe namreč ne morejo zagotoviti oblikovanja tržnega ravnotežja.

Tržno ravnotežje nam predstavlja idealno stanje tudi v primeru mednarodne menjave.

Vemo, da je cena določena istočasno s tržno ponudbo in tržnim povpraševanjem. S stališča mednarodne menjave je torej odločilno vprašanje, zakaj se stroški, kot osnova za formiranje cen med gospodarstvi razlikujejo, oziroma, zakaj se razlikujejo pogoji, ki določajo ponudbo in povpraševanje v posameznih gospodarstvih. Predpostavljamo, da obstoje trajne razlike v stroških in cenah istega blaga v gospodarstvu in v tujini.

Teorije mednarodne menjave se torej razlikujejo predvsem po vzrokih, ki jih navajajo kot osnovo za različnost stroškov in cen istih proizvodov v in izven gospodarstva. Teorije, ki jih bomo obravnavali, temelje na predpostavki o trajni različnosti relativnih cen istih proizvodov med gospodarstvi. Med seboj se teorije ločijo glede na izbiro pogojev, ki povzročajo trajne razlike v pogojih oblikovanja ponudbe in redkeje tudi povpraševanja za istovrstno blago v različnih gospodarstvih.

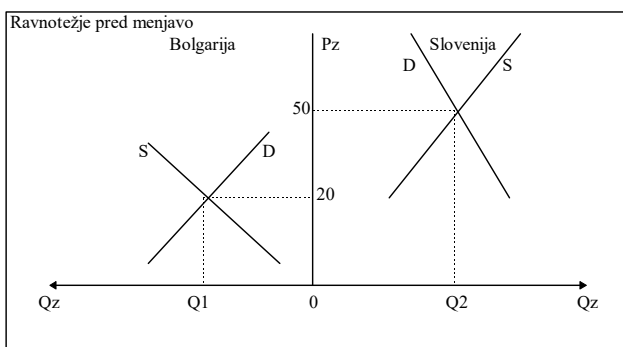
Razvrstitev teorij o mednarodni menjavi

naziv teorije	vzrok menjave	posebnosti
1. OSNOVNA TEORIJA	razlika v ceni posameznega proizvoda	popolni liberalizem, ponudba in povpraševanje določata izvoz in uvoz
2. KLASIČNA TEORIJA teorija na temelju prednosti v ponudbi	nižji stroški proizvodnje zaradi razlik v produktivnosti	popolni liberalizem, splošno ravnotežje, ponudba določa izvoz in s tem tudi uvoz
2.1. absolutne prednosti v stroških proizvodnje - absolutne primerjalne prednosti	absolutno najnižji proizvodni stroški glede na ves ostali svet	popolni liberalizem, splošno ravnotežje, stalni mejni stroški, absolutno najcenejša produkcija, ponudba določa izvoz, popolna proizvodna specializacija, delo je edini proizvodni strošek
2.2. relativne prednosti v stroških proizvodnje - Ricardo: relativne primerjalne prednosti	relativno najnižji proizvodni stroški glede na druge proizvajalce v ekonomskem prostoru	popolni liberalizem, splošno ravnotežje, stalni mejni stroški, relativno najcenejša produkcija, ponudba določa izvoz, popolna proizvodna specializacija, delo je edini proizvodni strošek
2.3. relativne prednosti v stroških proizvodnje - dopolnitve Ricardove teorije		
2.3.1. relativne prednosti v rastočih stroških proizvodnje	relativno najnižji proizvodni stroški glede na druge proizvajalce v ekon. prostoru	popolni liberalizem, splošno ravnotežje, rastoči mejni stroški, relativno najcenejša proizvodnja, ponudba določa izvoz, delna proizvodna specializacija, delo edini proizvodni strošek
2.3.2. relativne prednosti v rastočih stroških proizvodnje ob delnem vplivu povprašev.	relativno najnižji proizvodni stroški glede na druge proizvajalce v ekon. prostoru	popolni liberalizem, splošno ravnotežje, rastoči mejni stroški, relativno najcenejša proizvodnja, ponudba določa izvoz, deloma določa povpraševanje - uvoz, delna proizvodna specializacija, delo edini proizvodni strošek, različnost točk proizvodnega in potrošnega ravnotežja
3. teorija o obilju produkcijskih faktorjev (HOS teorija)	obilje produkcijskih faktorjev zagotavlja nižje proizvodne stroške	popolni liberalizem, splošno ravnotežje, razlike v proizvodnih stroških so posledica različnega obilja produkcijskih faktorjev ob enaki tehnologiji proizvodnje, delna dinamika posledic mednarodne menjave
4. alternativne teorije	različni	omejeni liberalizem, vloga ponudbe in povpraševanja, racionalnost ekonomskega odločanja itd...
4.1. teorija o obsegu proizvodnje	zgodovinski, slučajnost, tržna moč podjetja	omejeni liberalizem, povpraševanje ne vpliva neposredno na menjavo, ponudbo za izvoz poleg stroškov določajo tudi drugi vzroki
4.2. teorija proizvodnih ciklov	tehnološki razvoj in inovacije	omejen liberalizem, ponudba in povpraševanje po PF opredeljujeta izvoz
4.3. teorija neekvivalentne menjave	različnost gospodarskih razvitosti držav	omejen liberalizem, globalno svetovno gospodarstvo, razvojni prepad med gospodarstvi, izkoriščanje (neekvivalentna menjava)

OSNOVNA TEORIJA

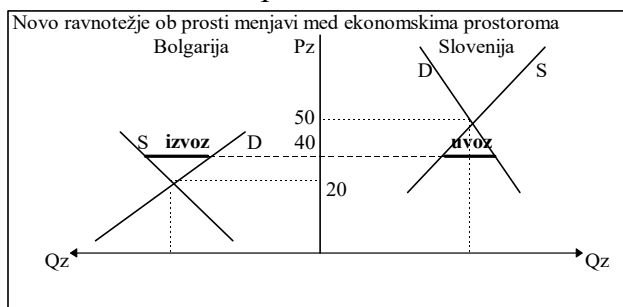
V primeru, ko imamo na trgu v dveh državah (obenem sta edini dve državi) popolnoma identičen proizvod, a različne cene zanj, nastane v pogojih proste mednarodne trgovine med državama menjava. **Menjava je posledica različnih ravnotežnih cen na vsakem od obeh trgov.** Zaradi razlik v cenah nastane v državi z višjo ceno presežno tržno povpraševanje, v državi z nižjo ceno pa presežna tržna ponudba.

Trga obeh držav bosta v ravnotežju in tako tudi njuna medsebojna menjava tedaj, ko bo presežna ponudba proizvoda enaka presežnemu povpraševanju po tem proizvodu. Izenačitev količin presežne ponudbe in povpraševanja je le možna le ob oblikovanju skupne ravnotežne cene na trgu v obeh državah.

Ravnotežna cena zelja v Sloveniji je 50, v Bolgariji pa 20 enot. Zaradi razlik v ceni nastane v Bolgariji presežna ponudba, v Sloveniji pa presežno povpraševanje.

Na svetovnem trgu se doseže ravnotežje takrat, kadar sta obe funkciji presežne ponudbe in presežnega povpraševanja enaki. V našem primeru se to zgodi pri ceni 40. Ob prosti menjavi med ekonomskima prostoroma dosežemo novo ravnotežje.

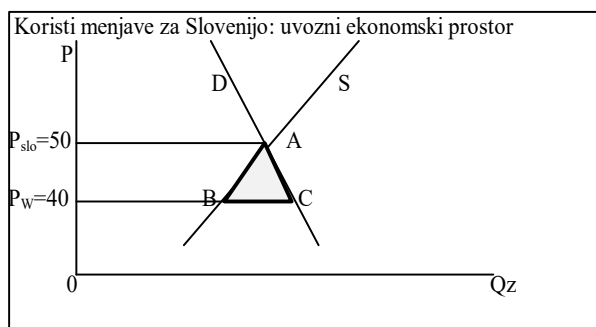

Ravnotežje po uvedbi proste menjave bo na obeh trgih ponovno doseženo pri tisti ceni, pri kateri bo največja količina presežne ponudbe v Bolgariji enaka največji količini presežnega povpraševanja v Sloveniji → ravnotežje obeh trgov ob pogojih proste menjave nastane pri skupni ceni, ko se izenačita funkciji presežne ponudbe in funkcija presežnega povpraševanja.

Edina cena, ki zagotavlja ravnotežje na obeh trgih je 40. Ob tej ceni, je ob prosti menjavi slovenska ponudba zelja skupno z uvoženo količino (M) enaka slovenskemu povpraševanju, kakršno je določeno s ceno 40.

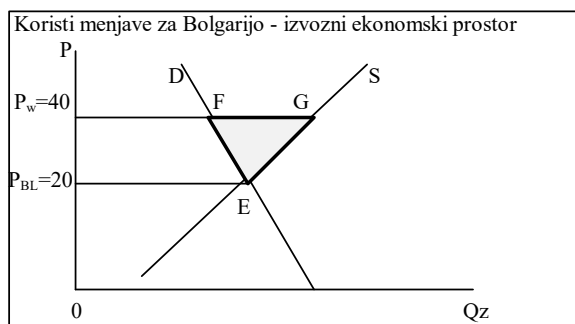
Koristi ponudnikov in potrošnikov zaradi mednarodne menjave

Slovenija:

V Sloveniji predstavlja trikotnik ABC presežek skupne koristi potrošnikov nad skupno škodo ponudnikov v Sloveniji, ki je nastal zaradi uvoza cenejšega zelja iz Bolgarije. V uvozni državi obseg skupne koristi potrošnikov torej presega skupno škodo ponudnikov. Mednarodna menjava je zato koristna oz. zaželjena, čeprav je Slovenija uvozna država za zelje.

Bolgarija:

Trikotnik FGE nam prikazuje presežek skupne koristi za ponudnike nad skupno škodo za porabnike zaradi višje cene zelja.

Menjava zelja je torej koristna za obe državi, toda obenem različno koristna za potrošnike oz. ponudnike v vsaki od držav. Neto korist v izvozni državi je presežek na strani ponudnikov, v uvozni državi pa je presežek koristi povpraševanja nad škodami ponudnikov.

Mednarodna menjava je torej v celoti koristna. Pozitivni učinki (skupne koristi - SK) so večji od negativnih učinkov (skupne škode - SŠ) za obe skupini udeležencev na trgu. Smatramo, da je mednarodna menjava neto koristna (NK) vedno kadar velja: $SK - SŠ = NK > 0$.

Ne glede na to, ali bo $NK > 0$, zaradi večjih koristi ponudnikov ali povpraševalcev glede na škode nasprotni skupine tržnih subjektov, bo pozitivna vrednost NK vedno predstavljala dejansko korist, ki jo na parcialnem trgu omogoča mednarodna menjava. Brez mednarodne menjave takšne koristi $NK > 0$ gospodarstvo ob drugih nespremenjenih pogojih ne more uresničiti. Neto korist se oblikuje različno na trgu uvozne in izvozne države oz. ekonomskega prostora.

KLASIČNA TEORIJA

Značilnosti teorije primerjalnih prednosti

Teorija primerjalnih prednosti v proizvodnih stroških, kot razlaga o vzrokih in o posledicah MM ima dve temeljni obliki:

- ┌ **teorija absolutnih prednosti** (tudi teorija absolutnih komparativnih prednosti) je starejša, avtor je Adam Smith. Skladno s to teorijo poteka menjava med državami zaradi dosežene specializacije v proizvodnji. Vsaka država naj bi se specializirala v tistih proizvodnjah, pri katerih, glede na druge države, dosega absolutno najnižje proizvodne stroške. Viške proizvodnje, nastale zaradi proizvodne specializacije naj bi država izvažala. Država bo uvažala tiste proizvode iz druge države, ki so rezultat proizvodne specializacije glede na njene absolutno najnižje stroške proizvodnje. Ta teorija ni dovolj splošna, saj ne pojasnjuje, zakaj v MM lahko sodelujejo uspešno tudi tista gospodarstva, ki dejansko nimajo absolutne prednosti v stroških proizvodnje niti za en sam proizvod. To je vzrok, da je to teorijo nadomestila
- ┌ **teorija relativnih prednosti** v stroških proizvodnje (teorija relativnih komparativnih prednosti), katere utemeljitelj je D. Ricardo.

Teorija relativnih prednosti v stroških proizvodnje:

Ricardo je menil, da je proizvodna specializacija med ekonomskimi prostori potrebna in izvedljiva tudi na temelju primerjave relativnih stroškov proizvodnje med gospodarstvi. Država naj bi se specializirala v tistih proizvodnjah, kjer dosega doma relativno nižje stroške kot druge države. Tako proizvedene presežne količine bo država izvažala, v zameno pa uvažala tiste proizvode, ki se jim je morala zaradi lastne proizvodne specializacije v proizvodnem smislu odreči.

Za dokaz je Ricardo izdelal poseben model, kjer je določil naslednje ključne predpostavke svojega teoretskega modela mednarodne menjave:

- ┌ popolni gospodarski liberalizem, tudi na področju MM trg deluje skladno z načeli popolne konkurence: homogeni proizvodi, popolna informiranost, veliko število tržnih subjektov, racionalno odločanje
- ┌ popolna negibljivost **edinega** produkcijskega faktorja (dela) med ekonomskimi prostori, običajna gibljivost znotraj ekonomskega prostora
- ┌ proizvodnja temelji na uporabi enega in edinega PF, to je delo
- ┌ delo je enako produktivno v katerikoli proizvodnji, produktivnost dela je stalna
- ┌ stroški proizvodnje na enoto proizvoda so stalni, transportni stroški ne obstajajo
- ┌ model temelji na dveh državah in dveh proizvodih

Primer:

DRŽAVA	Količina dela za enoto proizvoda		Količina proizvodov na enoto dela	
	VINO	TEKSTIL	VINO	TEKSTIL
Anglija	120	100	1/120	1/100
Portugalska	80	90	1/80	1/90

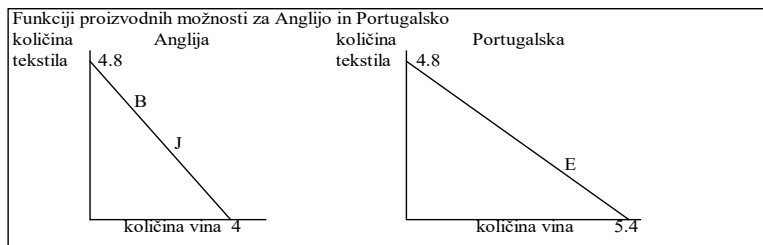
V opisanem primeru, bi glede na teorijo o absolutnih prednostih mednarodna menjava ne bila mogoča, saj je Portugalska cenejša tako v proizvodnji vina kot tekstila.

Mednarodna menjava pa je mogoča glede na teorijo relativnih prednosti. Osnova za mednarodno menjavo so različni relativni stroški. Vidimo, da je vino relativno cenejše na Portugalskem (oportunitetni strošek vina je na Portugalskem 80/90 (če želijo Portugalci proizvesti dodatno enoto vina, se morajo odpovedati 80/90 enote tekstila), oportunitetni strošek

vina v Angliji znaša 1,2). Tekstil je relativno cenejši v Angliji ($OC =$ oportunitetni strošek tekstila v Angliji znaša 100/120, na Portugalskem pa 90/80).

Razliènost relativnih stroškov je vzrok za zaèetek mednarodne menjave. Mednarodna menjava mora prinašati koristi, sicer ni smotrna.

Recimo, da ima Anglija na voljo 480 enot dela, Portugalska pa 432. Ker so stroški proizvodnje na enoto stalni, ne glede na proizvedeno kolièino lahko prikažemo funkciji proizvodnih možnosti takole:

Anglija lahko proizvede max 4.8 enot tekstila ali 4 enote vina, Portugalska pa max 4.8 enot tekstila ali 5.4 enot vina.

kadar menjava med državama zaradi kateregakoli razloga ne poteka, je vsako od gospodarstev v ravnotežju tedaj, ko sta toèki proizvodnje in potrošnje identieni ter ležita nekje na krivulji proizvodnih možnosti. Predpostavljamo polno zaposlenost gospodarstev.

Ugotovili smo že, da ima Portugalska nižje oportunitetne stroške pri proizvodnji vina, Anglija pa pri proizvodnji tekstila. Anglija zato poveèa proizvodnjo tekstila, tako da zmanjša proizvodnjo vina. Takša odloèitev povzroèe proizvodno specializacijo v Angliji. Portugalska podobno zaène specializirati proizvodnjo v smeri relativno cenejšega proizvoda, to je vina.

Portugalci bodo pripravljani menjati vino za tekstil, èe bo menjalno razmerje ugodnejše od domaèih stroškov proizvodnje oz. od domaèe relativne cene tekstila. Cena ene enote tekstila, po kateri bo menjava potekala, mora biti torej nižja od relativne cene tekstila na Portugalskem.

Angleži bodo pripravljani menjati svoj tekstil za portugalsko vino, èe bo menjava ugodnejša, kot so njihovi lastni oportunitetni stroški za proizvodnjo tekstila. Tekstil bodo torej Angleži želeli izvažati, èe bodo za vsako izvoženo enoto tekstila prejeli veè kot je oportunitetni strošek proizvodnje ene enote tekstila v Angliji, izražen z enotami vina.

Dejansko menjalno razmerje za angleški tekstil bo torej ležalo med oportunitetnimi stroški tekstila na Portugalskem in oportunitetnimi stroški tekstila v Angliji. **Menjalni razpon** za tekstil je torej doloèen takole: $OC_{TA} < OC_T < OC_{TP}$ (v našem primeru: $0,83V < OC_T < 1,125V$).

Ob proizvodni specializaciji Angležev v proizvodnji tekstila za eno samo enoto, se bo zaradi izvoza tekstila, poveèala kolièina vina, ki bo v celoti na voljo za potrošnjo v Angliji. Celotna kolièina bo enaka kolièini doma proizvedenega vina, poveèani še za kolièino uvoženega vina, ki je rezultat menjave presežne kolièine angleškega tekstila za relativno cenejše portugalsko vino. Glede na stanje pred proizvodno specializacijo in pred izvozom ene enote tekstila, je kolièina vina, ki je po menjavi na voljo Angležem veèja kot pred menjavo. Dodatna kolièina vina je korist, ki jo ima Anglija od mednarodne menjave. Kolièina tekstila, ki je na voljo za potrošnjo doma, je ostala nespremenjena (eno enoto tekstila veè so proizvedli, in so jo tudi izvozili).

Toèka potrošnje v Angliji torej ni veè enaka toèki proizvodnje. Novo proizvodno ravnotežje je v toèki B, novo ravnotežje v potrošnji pa bo nad funkcijo proizvodnih možnosti, na višje ležeèi indiferenèni krivulji.

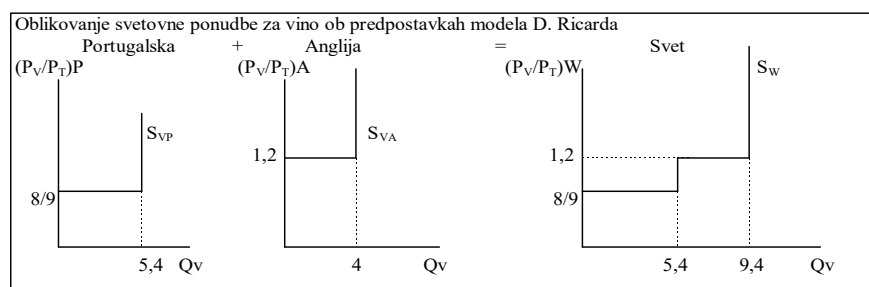
Točka B pa še ne predstavlja točke konènega proizvodnega ravnovesja v Angliji. Anglija se postopno vse bolj odreka proizvodnji vina in se v konèni fazi popolnoma specializira za proizvodnjo tekstila. Obratno velja za Portugalsko, le-ta se popolnoma specializira za proizvodnjo vina.

Slabost te teorije je, da vodi do popolne specializacije, ki pa v realnosti ne obstaja. Do popolne specializacije pride zaradi predpostavke o stalnih mejnih stroških. To predpostavko bomo kasneje zamenjali s predpostavko o obièajnih (rastoèih) mejnih stroških.

Povpraševanje in ravnotežje relativnih cen

Funkcija celotne ponudbe na svetovnem trgu je doloèena s kolièinami ponudbe obeh dr̄av, glede na razliène domaèe relativne cene. Zaradi predpostavke o stalnih stroških na enoto proizvoda so funkcije ponudbe linearne. Cenovno so neskonèno elastiène od kolièine 0 do kolièine maksimalnega obsega mōne proizvodnje, od tu dalje pa je funkcija popolnoma toga.

Pri relativni ceni $8/9$ so Portugalci sposobni doma ali na svetovnem trgu ponuditi kolièino od 0 do 5,4 vina. Kljub morebitni rasti relativne cene vina nad $8/9$ ostaja ponudena kolièina 5,4 vina ves èas nespremenjena. Podobna razlaga velja tudi za Anglijo.

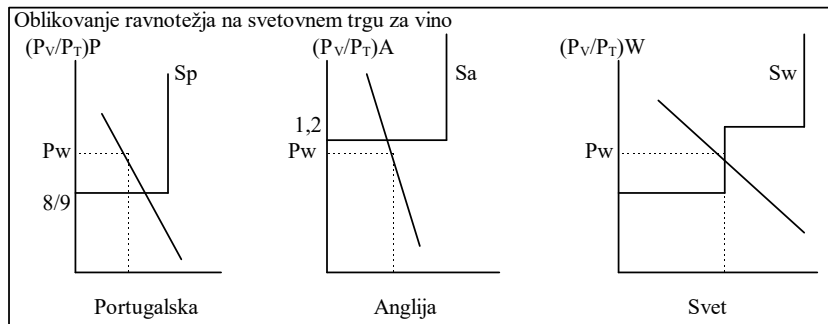
V pogojih popolnega liberalizma potencialno prodajata vino na svetovnem trgu tako Portugalska kot Anglija. Funkcija svetovne ponudbe, je enaka seštevku obeg funkcij ponudbe.

Ob opisanih znaèilnostih svetovne ponudbe (S_w) je dejanska višina svetovne cene odvisna predvsem od lege **funkcije povpraševanja**.

Kupci bi na svetovnem trgu želeli kupovati po najnižji mōzni ceni, to je $8/9$. Po tej ceni žele kupovati tako Portugalci kot Angleži, zato bo kolièina nakupov hitro dosegla obseg, ki ga po tej ceni lahko zagotove portugalski proizvajalci, torej 5,4 enote. Verjetno so kupci iz Anglije pripravljeni ponuditi za enoto vina veè kot $8/9$ enot tekstila, saj je pri njih doma cena enote vina 1,2 enote tekstila. Ob nespremenjeni kolièini ponudbe 5,4 enote vina, bo zaradi povpraševanja cena zaèela rasti od $8/9$ tekstila proti 1,2 enote tekstila. Ko bodo kupci dosegli ceno 1,2 bodo lahko kupovali dodatne kolièine, ki so jih sposobni ponuditi na trgu Angleži. Dejansko pa po tej ceni na svetovnem trgu ne bo želel nihèe kupovati. Za Portugalce je vino predrago, za Angleže pa enako drago kot doma, torej nakup na svetovnem trgu ni potreben.

Iz tega lahko sklepamo, da svetovno povpraševanje po vinu (D_w) seka funkcijo svetovne ponudbe (S_w) nekje med relativno ceno $8/9$ in 1,2. Del nakupov pri tako doloèeni ceni opravijo Portugalci, del pa Angleži.

Relativna cena P_w , po kateri poteka mednarodna menjava na svetovnem trgu, se pogosto imenuje tudi 'terms of trade' oz. odnos menjave. S stališča države je terms of trade relativna cena, dosežena pri izvozu blaga glede na ceno uvoženega blaga. Cena P_w je v pogojih proste menjave, tudi nova skupna ravnotežna cena v Angliji in na Portugalskem.

Primerjalne prednosti in denarno izražene cene

Ker imajo države različni denar, je potrebno absolutne denarne cene pretvoriti na skupno denarno enoto, da je mogoča praktična presoja, kateri proizvod je cenejši v kateri od držav.

To vlogo opravlja devizni tečaj. Devizni tečaj je npr. cena za 1\$ izražena z jeni.

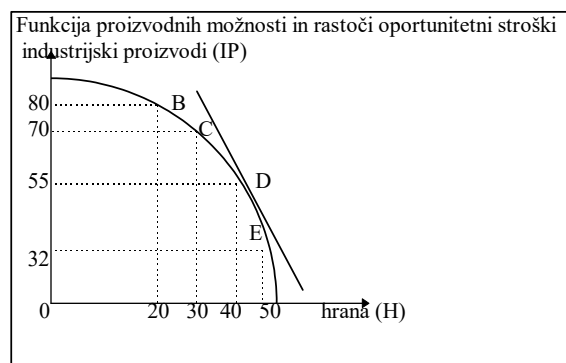
Sprememba deviznega tečaja preko spremembe relativnih cen vpliva na možnosti izvoza in uvoza. Višina deviznega tečaja ima torej poseben, celo odločilen vpliv na gibanje obsega izvoza in uvoza posamezne države, saj spreminja domače absolutne cene v relativne cene, ki so primerljive s tujimi.

TEORIJA PRIMERJALNIH PREDNOSTI IN RASTOČI STROŠKI PRODUKCIJE

Opazili smo, da je originalen model Ricarda vsebinsko logičen, če upoštevamo njegove predpostavke. Očitno je tudi, da model z delom predpostavk odstopa od pogojev v katerih se MM dejansko odvija.

Spremenimo predpostavko o stalnih stroških v proizvodnji in jo nadomestimo s predpostavko o rastočih stroških v proizvodnji. To pomeni, da funkcija proizvodnih možnosti ne bo linearna kot je v Ricardovem modelu, pač pa bo v obliki neke krivulje.

Recimo, da se država proizvodno specializira v proizvodnji hrane. Glede na padajočo učinkovitost dodanih produkcijskih faktorjev v proizvodnji hrane se OC_H povečujejo. Za proizvodnjo ene dodatne enote hrane moramo žrtvovati vse večje količine industrijskih proizvodov.

$$OC_H = Q_{IP} / Q_H$$

V točki B je oportunitetni strošek proizvodnje dodatnih 10 enot hrane enak 10 enotam industrijskega proizvoda. Če proizvodnja poteka v točki C, je OC za proizvodnjo dodatnih 10

enot hrane enak 15 enotam IP. OC hrane torej raste z rastjo celotne količine proizvedene hrane. Absolutna vrednost nagiba tangente v točki D je enaka oportunitetnemu strošku proizvodnje hrane v točki D.

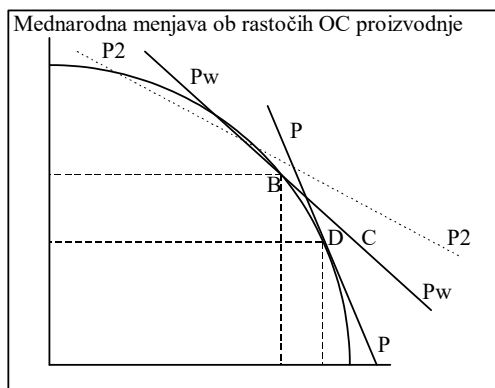
Gospodarstvo proizvaja v točki, kjer je dosežena enakost OC in kvocienta cen za oba proizvoda:

$$OC_H = P_H / P_{IP} = Q_{IP} / Q_H \text{ in } OC_{IP} = P_{IP} / P_H = Q_H / Q_{IP}$$

v točki D je tudi proizvodno ravnotežje, zato velja tudi $OC_H = OC_{IP}$.

V primeru, ko so oportunitetni stroški rastoči, imenujemo absolutno vrednost nagiba tangente na produkcijsko funkcijo mejna stopnja transformacije (MRT - marginal rate of transformation) proizvoda IP v proizvod H.

Tudi v tem modelu še vedno smatramo, da nastaja mednarodna menjava zaradi razlik v relativnih stroških proizvodnje. Te razlike povzročijo proizvodno specializacijo vsakega gospodarstva.

PP - linija oportunitetnih stroškov opazovane države za proizvodnjo hrane

P2P2 - linija oportunitetnih stroškov za proizvodnjo hrane v drugi državi
Pw - linija svetovnih relativnih cen

Iz nagiba tangent vidimo, da je proizvodnja hrane cenejša v državi 2 (tangenta je položnejša).

V točki D na sliki je doseženo avtarkično ravnotežje v opazovani državi. Količina proizvodnje hrane in industrijskih proizvodov je namreč izenačena z obsegi njune porabe. Zaradi razlike med domačo relativno ceno hrane, ki jo ponazarja linija PP in relativno ceno hrane v drugi državi (linija P2P2) ki je nižja, bo prišlo do uvoza hrane v prvo državo.

Potrošniki iz prve države bodo torej prišli kupovati cenejšo hrano v drugi državi. Padec povpraševanja po hrani v prvi državi bo povzročil znižanje proizvodnje hrane v tej državi. Istočasno se bo začela proizvodnja IP v tej državi povečevati. Po dodatnih IP povprašujejo kupci v drugi državi. Zanje so IP iz prve države relativno cenejši od domačih. Točka proizvodnje v prvi državi se bo pomikala iz D v B.

Novo ravnotežje proizvodnje bo v prvi državi doseženo tedaj, ko bodo oportunitetni stroški nove količine proizvedene hrane enaki tistim, po katerih teče mednarodna menjava obeh držav. Menjava ne bo potekala niti po relativnih cenah prve niti druge države. Potekala bo po cenah, ki so med relativno ceno uvoza v obeh državah, torej po **svetovni relativni ceni**. Točka B je zaradi mednarodne menjave zgolj točka proizvodnega ravnotežja v prvi državi.

Èe mednarodna menjava poteka po relativnih svetovnih cenah P_w , toèka potrošnega ravnotežja za prvo državo ne more biti niti v toèki B (novo proizvodno ravnotežje), niti v toèki D (staro potrošno ravnotežje). Potrošniki enako kot proizvajalci namreè upoštevajo nove relativne cene, ki jih je omogoèila mednarodna menjava.

Za potrošnike v prvi državi je hrana zaradi njenega uvoza cenejša, kar pomeni, da pri nespremenjenih navadah lahko kupujejo veè hrane kot so jo kupovali pred menjavo. Potrošniki v prvi državi torej trošijo kolièine hrane, ki so doloèene s toèko novega potrošnega ravnotežja (toèka C). Nova toèka potrošnega ravnotežja oèitno leži nekje **nad** krivuljo proizvodnih možnosti. Razumljivo je, da v zaprti ekonomiji toèka potrošnega ravnotežja ne more ležati nad funkcijo proizvodnih možnosti. Ker se je potrošnja države dvignila na višje ležeèo indiferenèno krivuljo, je s tem dokazana korist od mednarodne menjave.

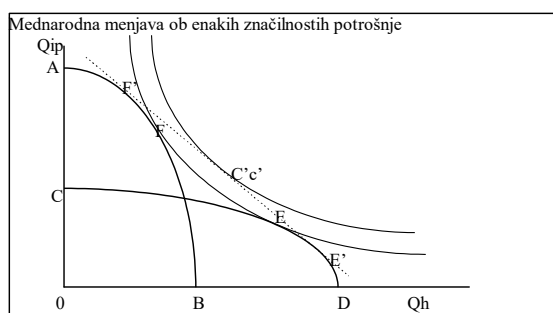
Glede na osnovni model Ricarda, je v tem modelu pomembna le ta razlika, da v modelu z rastoèimi stroški proizvodnje popolna proizvodna specializacija ni mogoèa. Drugi uèinki so tudi v dopoljeni teoriji enaki: proizvodna specializacija v smeri relativno cenejšega proizvoda, izvoz viškov tega proizvoda in uvoz drugega, v tujini relativno cenejšega proizvoda. Posledica MM je tudi potrošnja nad funkcijo proizvodnih možnosti. Posledice MM so podobne tudi za drugo državo.

Drugi razlogi za mednarodno menjavo med ekonomskimi prostori

Mednarodna menjava po modelu Ricarda in pa tudi po teoretskem modelu z rastoèimi oportunitetnimi stroški, nastane zaradi razlik v avtarkièno doloèenih relativnih cenah oz. stroških proizvodnje v razliènih ekonomskih prostorih.

Poleg razliènih stroškov proizvodnje pa lahko trgovina med državami nastane tudi zaradi drugih razlogov:

- ◇ razlike v okusih potrošnikov
- ◇ razlike v oblikah funkcij proizvodnih možnosti

AB - krivulja proizvodnih možnosti za AUT

CD - krivulja proizvodnih možnosti za SLO

EF - enotna (skupna) indiferenèna krivulja potrošnje, ki skupaj s funkcijama proizvodnih možnosti doloèa avtarkièno ravnotežje v SLO in AUT.

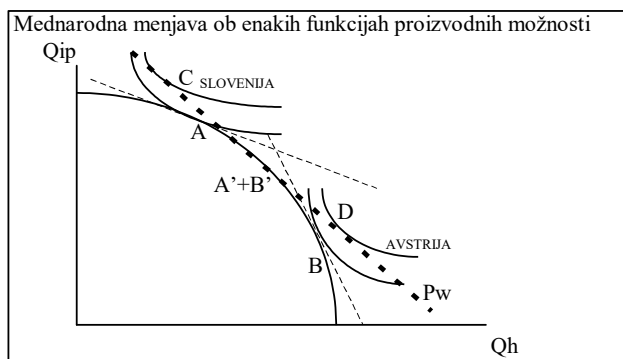
Iz slike je razvidno, da ima SLO nižje oportunitetne stroške v proizvodnji hrane kot Avstrija. Zato toèka E ne more biti toèka skupnega ravnotežja za obe državi. Kljub enakim željam potrošnikov imata državi oèitno razlièni toèki avtarkiènega ravnotežja.

V toèki F in E so OC oz. mejna stopnja transformacije za obe državi razlièni. Ta razlika je pogoj in osnova za menjavo med gospodarstvoma, kljub enaki indiferenèni krivulji. Slovenija bo zaèela izvažati hrano, Avstrija pa industrijske proizvode. Ravnotežje potrošnje bo doloèeno z obema mejnima stopnjama transformacije: $MTR_{HSLO} < MTR_{HW} < MTR_{HAUT}$, in zato izven podroèja obeh proizvodnih funkcij. MM se razvije kljub enakosti indiferenènih krivulj.

Menjava med državama poteka skladno z načelom, da je povod za začetek menjave različnost relativnih stroškov proizvodnje v obeh državah.

Slovenija premakne svoje proizvodno ravnotežje iz točke E v točko E', Avstrija pa iz točke F v točko F'. Obe državi imata novo potrošno ravnotežje na višje ležeči indeferenčni krivulji v točki C'c'. Obe državi trošita v isti točki.

Menjava je smiselna tudi v primeru, ko imata državi različne indeferenčne krivulje, a isti krivulji proizvodnih možnosti.

Na sliki vidimo, da sta v točkah A in B mejni stopnji transformacije različni, kar je pogoj za začetek menjave, kljub identični proizvodni funkciji v obeh državah.

Če Slovenija želi povečati proizvodnjo hrane (pomik iz točke A proti točki A') lahko to stori učinkoviteje od Avstrijcev. Avstrijci lahko glede na točko B učinkoviteje povečajo proizvodnjo IP kot Slovenci v točki B. Točki A in B, ki sta začetno proizvodno in potrošno ravnotežje, omogočata torej obema državama, da se kljub enaki funkciji proizvodnih možnosti proizvodno specializirata. Slovenija poveča proizvodnjo hrane, Avstrija poveča proizvodnjo industrijskih proizvodov. Skupna točka A'+B' je točka novega proizvodnega ravnotežja za vsako od obeh držav. Določa isto višino MTR za proizvodnjo hrane v Sloveniji in v Avstriji. Vrednost MTR_H za obe državi v točki A'+B' istočasno predstavlja tudi relativno ceno hrane, po kateri bo tekla MM med obema državama. Novi potrošni ravnotežji bosta doseženi v točkah C (Slovenija) in D (Avstrija), torej tam, kjer se najvišje ležeči indeferenčni krivulji vsake države dotikata skupne (svetovne) relativne cene hrane.

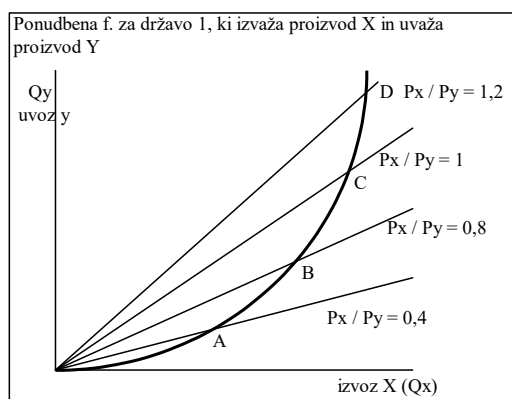
Zaradi različnih indeferenčnih krivulj v dveh (ali več) državah je MM torej možna in koristna celo v primeru identičnih krivulj proizvodnih možnosti.

Mednarodna menjava je torej nesmiselna le v primeru, da imata obe državi identični funkciji proizvodnih možnosti in identične indeferenčne krivulje.

Oblikovanje ravnotežne relativne cene na svetovnem trgu

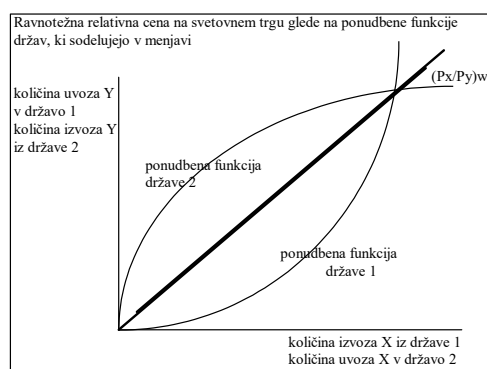
Odgovor na vprašanje, kako nastane relativna svetovna ravnotežna cena, poiščemo s pomočjo **ponudbenih funkcij** za izvozno in uvozno državo. Ponudbena funkcija (offer curve) predstavlja ob dani funkciji proizvodnih možnosti količine izvoza in količine uvoza ob različnih relativnih cenah in ob danem stalnem povpraševanju, ki ga določa oblika indeferenčne krivulje. Spreminjanje relativne cene, glede na začetno relativno ceno, ko sta proizvodnja in potrošnja v ravnotežju v skupni točki, spreminja količine proizvodnje in potrošnje obeh proizvodov ter ustvarja izvozne in uvozne količine.

Ob relativno višji ceni proizvoda X $(P_x / P_y)_2 > (P_x / P_y)_1$, ki je izvozni proizvod, se zahteve po obsegu uvoza drugega proizvoda Y povečajo.

Ponudbena funkcija je rezultat dane funkcije proizvodnih možnosti in oblike indiferenčne krivulje potrošnje.

Dokler se ena od obeh (ali obe) funkcij ne spremeni, je ponudbena funkcija stabilen prikaz potencialno možnih uvoznih in izvoznih količin za opazovano gospodarstvo (ekonomski prostor).

$(P_x/P_y)_w$ je svetovna ravnotežna relativna cena. Opredeľuje jo nagib premice skozi 0 in točko, kjer se sekata ponudbeni funkciji obeh držav. Samo pri tej relativni ceni je domača ponudba Y in uvoz Y v prvi državi enak povpraševanju po tem proizvodu. Samo pri tej relativni ceni je izvoz X iz prve države enak uvozu X v drugo državo.

Relativna cena, ki jo določita ponudbeni funkciji obeh držav določa ravnotežje istočasno na svetovnem trgu in na nacionalnih trgih. To ravnotežje je stabilno do trenutka spremembe katerekoli funkcije proizvodnih možnosti ali indiferenčne krivulje.

TEORETSKI MODEL HECKSCHERJA IN OHLINA

Ricardov model kljub raznim dopolnitvam kot npr:

- ┌ uvedba denarja v vlogi sredstva za izražanje vrednosti stroškov proizvodnje
- ┌ uvedba rastočih stroškov proizvodnje
- ┌ uvedba različnosti v okusih potrošnikov

ne more pojasniti raznih praktičnih vprašanj, npr. kakšne so za mednarodno menjavo posledice dejanskega obstoja večjega števila produkcijskih faktorjev, ki se uporabljajo v vsaki od proizvodenj. Poleg tega je Ricardov model izrazito statične narave.

Odgovore na našete pomankljivosti išče H-O-S (Heckscher, Ohlin, Samuelson) teorija.

Predpostavke H-O-S teorije so:

- | vsako gospodarstvo ima na voljo veè razliènih vrst produkcijskih faktorjev
- | stroški so definirani glede na relativno obilje produkcijskih faktorjev
- | pri Ricardu smo vseskozi implicitno predpostavljali, da so tehnologije za proizvodnjo nekega proizvoda razliène, V H-O-S teoriji pa predpostavljamo, da so tehnologije v vseh opazovanih ekonomskih prostorih enake
- | prosta mednarodna trgovina
- | odsotnost transportnih stroškov
- | model je zgrajen za dve državi in dva proizvoda ter dveh produkcijskih faktorjih
- | gibljivost PF; znotraj ekonomskega prostora da, zunaj ekonomskega prostora ne.

Glavni vzrok za nastanek menjave med subjekti iz razliènih ekonomskih prostorov so razlike v obilju produkcijskih faktorjev. Razlièna obilnost PF v posameznih ekonomskih prostorih povzroèa nastanek razlik v relativnih stroških proizvodnje posameznih proizvodov. Tako nastale razlike v stroških pa so osnova proizvodne specializacije za mednarodno menjavo.

Nekatere proizvode lahko najuèinkoviteje proizvedemo z veliko kapitala in malo dela, nekatere pa z veliko dela in malo kapitala. Razmerje doloèi tehnologija. (primer: avto je kapitalno intenziven proizvod. Stopnja kapitala glede na delo je visoka. Kapitalna intenzivnost je višja od delovne. Obratno velja zanpr. proizvodnjo zelja.)

Države se odloèajo za mednarodno menjavo dejansko glede na relativno obilnost produkcijskih faktorjev. Vsaka država se specializira za tiste proizvodnje, kjer je mogoèe proizvode producirati ceneje zaradi veèjega obilja PF.

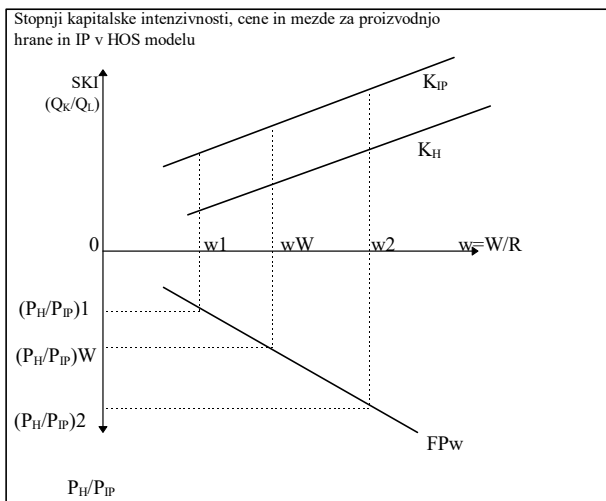
	kolièina dela Q_L	kolièina kapitala Q_K
država A	5	10
država B	5	15

Èe bi razpredelnico opazovali z absolutnega vidika, bi sklepali, da le država B lahko izvaža kapitalno intenzivne produkte. Vendar moramo gledati relativno. Opazimo, da je delo relativno obilen faktor v državi A, zato se bo država A skušala specializirati v proizvodih, ki terjajo veliko dela. Relativno obilje kapitala je v državi B, zato se bo država B specializirala v proizvodih, ki zahtevajo veliko kapitala. Obedve državi se lahko specializirata, kar omogoèa mednarodno menjavo.

Teorija HOS skladno s svojimi predpostavkami ugotavlja, da menjava med ekonomskimi prostori poteka zaradi zaèetnih razlik v relativnih cenah proizvodov. Razlike v relativnih cenah so izkljuèna posledica razliènega obilja produkcijskih faktorjev med posameznimi ekonomskimi prostori. Relativno obilen faktor bo relativno cenejši in zato primernejši za proizvodnjo.

Èe ima proizvajalec na voljo stroje in delo, bo ta dva faktorja kombiniral tako, da bo proizvodni cilj uresnièil èim bolj poceni. Razmerje med stroji in delavci, ki omogoèa doloèen obseg proizvodnje posameznega proizvoda imenujemo **stopnja kapitalske intenzivnosti (SKI) proizvoda**; $SKI = \text{stroji} / \text{delo} = \text{kapital} / \text{delavci} = Q_K / Q_L$

Èe se SKI poveèuje, pravimo, da postaja proizvodnja opazovanega proizvoda kapitalno vse bolj intenzivna.

Ob predpostavki, da je zaradi dane tehnologije proizvodnja hrane delavno intenziven proizvod, industrijski proizvodi pa kapitalno intenzivni proizvodi, leži funkcija SKI proizvodnje IP (K_{IP}) vedno višje kot ustrezna funkcija za hrano (K_H). IP terjajo uporabo večjih količin relativno dražjega produkcijskega faktorja kapitala. Z rastočo relativno ceno dela (W/R) pa raste želja po večji uporabi kapitala v obeh proizvodnjah. Zato je funkcija intenzivnosti rabe kapitala za proizvode H in IP rastoča. Kadar relativne mezde (w) rastejo, postaja kapital relativno vse cenejši, zato z rastjo relativnih mezd v

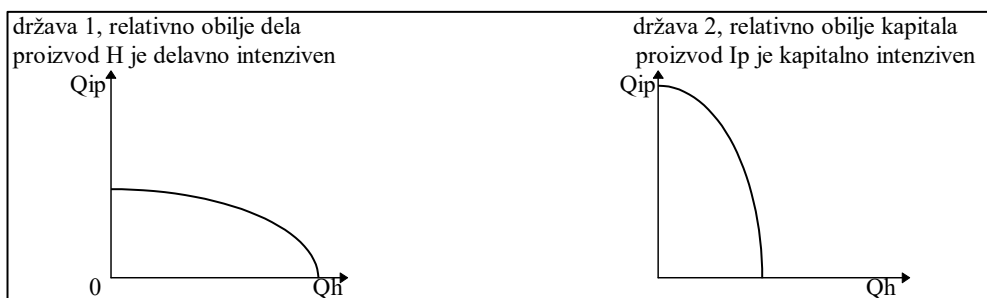
obeh proizvodnjah narašča uporaba kapitala.

Glede na različno delovno oz. kapitalno intenzivnost obeh proizvodov bo povišanje relativne cene dela (dvig $w = W/R$) relativno močneje povišalo ceno hrani kot pa IP, saj so le-ti kapitalno intenzivni. Kapital se relativno ceni zaradi rasti mezd. Opisana zveza med med relativno mezdo in relativno ceno hrane je prikazana v spodnjem delu slike. funkcija FP_w je funkcija relativne svetovne cene hrane glede na višino relativne mezde v gospodarstvih 1 in 2, ki sodelujeta v MM.

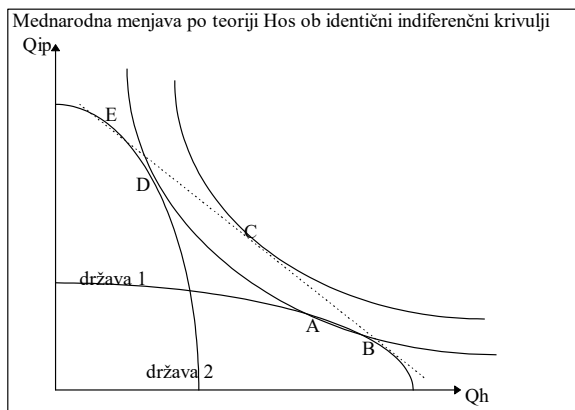
Mednarodna menjava poleg izenačitve cen končnih produktov povzroči tudi izenačevanje relativnih cen produkcijskih faktorjev med obema državama (tudi relativne mezde se izenačijo na wW).

Zaradi predpostavke o različnem relativnem obilju PF je nedvomno dejstvo, da se oblike produkcijskih funkcij med državami bistveno razlikujejo. Različna oblika teh funkcij je neposredna posledica razlik v relativni obilnosti PF. Ob enaki tehnologiji proizvodnje, enaki proizvodnji na enoto porabljenega faktorja in ob enaki intenzivnosti rabe faktorjev med proizvodi, bo država 1, ki ima relativno več dela, proizvajala relativno več delovno intenzivnih proizvodov (hrana), medtem ko bo druga država, ki ima relativno več kapitala, proizvajala relativno več kapitalno intenzivnih proizvodov (IP).

Pravimo, da ima država 1 proizvodno funkcijo nagnjeno v smeri proizvodnje hrane in država 2 v smeri proizvodnje IP.

Osnovna oblika funkcije proizvodnih možnosti je torej opredeljena z relativnim obiljem PF in s faktorsko intenzivnostjo proizvodnje posameznega proizvoda. Zaradi takšne določenosti razlik med funkcijama proizvodnih možnosti je menjava skoraj vedno smotrna. Začetne razlike v relativnih cenah, razen v redkih izjemah, so zaradi oblik funkcij proizvodnih možnosti, praviloma zagotovljene. Edino stanje, ko MM ne bi bila smotrna je tisto, pri katerem bi bila v obeh državah v avtarkiji relativna cena enaka. Glede na predpostavke teorije HOS, pa to stanje skorajda ne more nastati. V vseh ostalih primerih, tudi pri identični indiferenčni krivulji za obe državi, pa je menjava nedvomno mogoča in tudi koristna, saj poveča obseg potrošnje nad individualno funkcijo proizvodnih možnosti.

Po menjavi, ki je posledica različnih relativnih cen in skupne indiferenčne krivulje (točki A in D), dosežeta obe gospodarstvi novo proizvodno ravnotežje (točka B in E) ter novo potrošno ravnotežje (točka C). Novo ravnotežje je ugodnejše za obe gospodarstvi, saj ob proizvodni specializaciji, glede na relativno večje obilje dela (država 1) in relativno obilje kapitala (država 2) obe trošita nad svojima funkcijama proizvodnih možnosti.

Opazimo, da teoretski model HOS privede do enakih ugotovitev kot dopolnjene oblike Ricardove teorije relativnih primerjalnih prednosti. Čeprav je končni rezultat MM v obeh teorijah enak (proizvodna specializacija in potrošnja nad funkcijo proizvodnih možnosti) je začetni povod za menjavo bistveno različni. Po teoriji HOS namreč proizvodno specializacijo dejansko opredeli relativno obilje produkcijskega faktorja, po teoriji Ricarda pa je specializacija posledica razlik v produktivnosti oz. v relativnih stroških proizvodnje, določenih z enotami dela.

Razdelitev dohodkov v teoretskem modelu HOS

Mednarodna menjava je koristna za vse udeležence: za ekonomske prostore, za proizvajalce in potrošnike, vendar pa nimajo vsi gospodarski subjekti in vsi ekonomski prostori od MM enake koristi.

Sklepamo lahko, da bo v državi z obilnim kapitalom, zaradi spremembe relativnih cen kot posledica mednarodne menjave nastopilo tudi povišanje dohodkov na temelju lastništva kapitala. Istočasno bo nastalo znižanje dohodkov na temelju lastništva dela (ki je v državi relativno redek faktor). Obratno velja za drugo državo.

Skladno s teorijo HOS svobodna menjava med ekonomskimi prostori zniža zaslužek na temelju lastništva relativno redkega produkcijskega faktorja in poviša zaslužek lastnikov relativno obilnega produkcijskega faktorja.

Višje skupne možnosti potrošnje zaradi MM prinašajo koristi **vsem** lastnikom produkcijskih faktorjev, res pa je, da tako opredeljena korist ni razdeljena enakomerno, saj se dohodki njih relativno hitreje povečajo kot dohodki drugih lastnikov PF. Zaradi različnega obsega koristi od proste mednarodne menjave je zelo verjetna uvedba **zaščit**. Zaščita nedvomno povzroči znižanje celotne nacionalne koristnosti, nastale na temelju proste mednarodne menjave.

Zašèita torej znižuje obseg celotne koristi MM, merjeno z optimalno lego toèke potrošnje odprtega ekonomskega prostora.

V primeru, da predpostavimo stalno tehnologijo proizvodnje v vseh gospodarstvih tudi na daljši rok, lahko prouèimo posledice MM z vidika dohodkov lastnikov PF v èasovni dinamiki.

Spremembe opazujemo v zelo kratkem (tako delo kot kapital sta popolnoma negibljiva PF), kratkem (delo je že deloma gibljiv PF, kapital je še vedno negibljiv) in dolgem razdobju (tudi kapital postane gibljiv med proizvodnimi sektorji v gospodarstvu).

POGLAVJE 3

USMERJANJE MEDNARODNE MENJAVE

Zaradi različne razdelitve koristi med gospodarske subjekte je v praksi mednarodna menjava posameznega ekonomskega prostora praviloma vedno usmerjana.

Države žele izrabiti vse pozitivne uèinke (koristi) mednarodne menjave, obenem pa želijo z zašèito prepreèiti nevarnosti različnih negativnih posledic mednarodne menjave, kot so: inflacija, zaèasna nezaposlenost, obèasno nazadovanje ekonomske rasti, padanje realnih mezd, neustrezna razdelitev dohodkov lastnikov produkcijskih faktorjev, premajhni proraèunski dohodki...

Kdo vse vpliva na mednarodno menjavo?

- └ WTO - World Trade Organisation, deluje od leta 95', predpisuje kaj smejo in kaj ne smejo države storiti v usmerjanju zunanje trgovine pri proizvodih in storitvah
- └ IMF - International Monetary Fund, ureja tok denarja med gospodarstvi (tok plaèil) → èe so plaèila urejena, potem je tudi sodelovanje v zunanji trgovini lažje
- └ UNCTAD - organizacija združenih narodov za trgovino in razvoj

Ukrepi s katerimi države posegajo v mednarodno menjavo = vse kar država stori v zvezi z zunanje trgovinsko politiko in s tem povzroèi zmanjšanje mednarodne menjave

Ukrepi zunanjetrgovinskega ukrepanja:

- └ glede na cilje:
 - └ aktivno usmerjanje = èe želimo doseèi veèje blagostanje in hitrejši razvoj
 - └ pasivno usmerjanje = že želimo ohraniti domaèo zaposlenost in doloèeno strukturo proizvodnje, cilj je zašèita doloèenih domaèih kategorij (carine, kontingenti...)
- └ glede na vzrok uporabe (retorzijski ukrepi ali osnovni ukrepi)
- └ glede na vrsto zunanjeekonomskih tokov
 - └ tok blaga
 - └ tok storitev
 - └ tok denarja
 - └ tok kapitala
- └ skupina, ki ni tipièna zunanjeekonomska, to so notranjeekonomski ukrepi z zunanjim uèinkom

Zunanjetrgovinski ukrepi so predvsem tisti, ki jih predpisuje WTO. WTO v glavnem dopušča carine, zato ukrepe lahko delimo tudi:

- └ glede na pravila WTO
 - └ carinski ukrepi (dovoljeni)
 - └ necarinski ukrepi (nedovoljeni)
 - └ ukrepi za storitve

Danes ureja gospodarsko sodelovanje na področju MM proizvodov in storitev WTO. Če neka država krši pravila WTO, lahko podjetje preko svoje države sproži 'dispute settlement procedure'. Če tuja država dejansko krši zakone WTO, jo doletijo sankcije.

Splošna pravila WTO = nanšajo se na industrijske proizvode, kmetijske proizvode in tekstilne proizvode. Kolikor je možno, veljajo tudi za storitve:

- └ načelo nediskriminacije (klavzula, pravilo največje ugodnosti) → pomeni, da tiste zaščitne ukrepe, ki so najbolj ugodni (najnižji) in jih država uporablja proti neki članici WTO, mora te pogoje uporabljati tudi proti vsem ostalim članicam (če npr. neki članici prizna 5% carino, mora takšna carina veljati za vse, ne more drugi članici zaračunati 10% carine, lahko pa postavi višjo carino do države nečlanice WTO). Za članice torej velja načelo nediskriminacije, nečlanice pa lahko diskriminiramo.
- └ načelo preglednosti → instrumenti zaščite, ki so uporabljani morajo biti objavljeni tako, da jih vsakdo lahko pregleda in razume
- └ načelo stalnega zniževanja zaščite → vse članice WTO so sporazumne, da bodo postopno zniževale ukrepe (carinske stopnje). Obstajajo tudi izjeme, npr. GSP (General System of Preferences, pravi da bolj razvite države lahko priznajo nižje carine za uvoz industrijskih proizvodov iz držav v razvoju, vendar ji teh olajšav ni treba priznati vsem ostalim članicam WTO, za SLO je to veljalo do leta 1998, imelu smo status DVR, sedaj ga nimamo več), GSTP, splošna shema trgovinskih ugodnosti, med seboj si jih priznavajo države v razvoju..., razne oblike integracij = sporazum držav, da bodo med seboj v celoti odpravile vse vrste zaščit in ukrepov (primer CEFTA)
- └ dogovor o tem, da se trga ne sme osvajati z dumpingom

Carina je dohodek v državni proračun, ki jo mora plačati lastnik blaga (proizvoda), kadar ta proizvod prečka državno mejo.

Važno je, kako je določen znesek, ki se plača, kolikokrat se plača in v katero smer se plačuje carina.

Znesek carine je lahko določen:

- └ glede na vrednost blaga (ad valore carina) → ta način je daleč najbolj pogost, carina je določena z neko carinsko stopnjo (odstotek vrednosti blaga)
- └ določanje po količini → specifične carine, so redke...

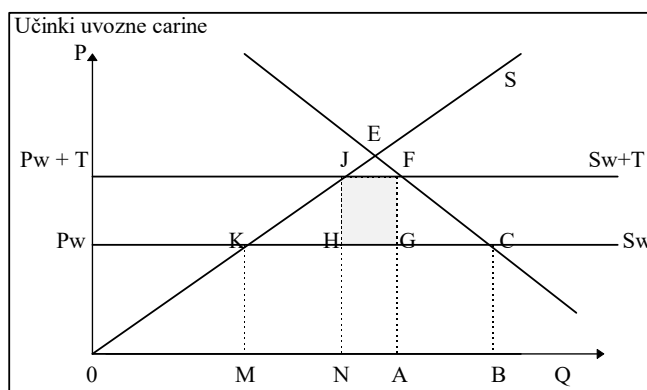
Carino plačamo samo takrat, ko gre proizvod prvič čez državno mejo. Ko gre blago naslednjič preko meje, država navadno zahteva nek dokument, s katerim potrdimo, da je carina že plačana.

Glede na smer plačevanja carine je carina lahko uvozna, izvozna ali tranzitna. Danes je ogromna večina carin uvoznih, izvoznih praktično ni, ker države praviloma želijo čim več izvažati. Tranzitne carine so po navodilih WTO prepovedane.

Ekonomске posledice uvedbe carine

Carina na uvoženo blago povzroči, da se cena tega blaga dvigne, zato se poveča obseg domače ponudbe in zmanjša obseg domačega povpraševanja po tem proizvodu. Zmanjša se tudi obseg uvoza. Država pobere proračunske prihodke od carine, dohodek pa se prerazdeli od potrošnikov k proizvajalcem.

Predpostavljamo, da gre za majhno državo. Spremembe znotraj te države ne vplivajo na svetovni trg, funkcija svetovne ponudbe pa je cenovno neskončno elastična.

1. Učinek na porabo: domači kupci zmanjšajo obseg nakupa ($OB > OA$) za količino GC . Potrošnikov presežek se zmanjša za površino $Pw C F Pw+t$.
2. Proizvodni učinek: višja cena povzroči, da je proizvodnja tudi doma bolj dobičkonosna, zato se poveča obseg domače ponudbe ($ON > OM$). Skupaj se obseg domače ponudbe poveča za KH . Proizvodna sredstva se tako selijo v zaščiteno industrijo iz ostalih sektorjev v gospodarstvu. Proizvajalčev presežek se poveča za površino $Pw K J Pw+t$.
3. Fiskalni učinek: ko vlada uvede carino, prihodki le-te predstavljajo proračunski priliv v višini pravokotnika $JFGH$
4. Prerazdelitveni učinek: carina povzroči prerazdelitev dohodka iz rok porabnikov v roke proizvajalcev. Trikotnika FGC in KHJ predstavljata mrtvo izgubo, do katere pride zaradi uvedbe carine.

Če carino uvede velika država je razlaga nekoliko drugačna, saj se velika država ne srečuje z neskončno elastično svetovno ponudbo, pač pa nanjo lahko vpliva. Ko velika država uvede carino, se svetovna ponudba premakne navzgor. Bistvena razlika od primera z majhno državo je v tem, da se cena uvozne dobrine na domačem trgu ne poveča za celoten znesek carine. Del bremena nosijo ponudniki iz drugih držav. Manj ko je svetovna ponudba elastična (torej večja ko je država), večje je breme, ki ga nosi tuji proizvajalec in večja je redistribucija dohodka.